

רשק
שיעורים
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק ויגש ד טבת תשע"א ♦ דף היומי בבלי: בכורות מו ירושלמי: סוכה ו

והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם..

נושאי הדף בעלון

נכרית מעוברת שנתגיירה אם מילת
בנה דוחה שבת.....בכורות מז

שינוי הטבע בגר שנתגייר לענין מתו
אחיו מחמת
מילה.....בכורות מז

נטילת אתרוג מורכב כשאין לו אתרוג
כשר.....בכורות מח

איחור פדיון הבן מפני איזה
צורך.....בכורות מט

פדיון הבן על ידי
שליח.....בכורות נ

פרעון חוב במעות היוצאים על ידי
הדחק.....בכורות נא

נטילת הבכור פי שנים בכתבי אביו
הנדפסים.....בכורות נב

כפתור ופרח.....עמוד 5

ברש"י: השוה את כולם יחד, לומר כשם שאין לי שנאה על בנימין שהרי לא היה במכירתו, כך אין בלבי שנאה עליכם. "כי פי המדבר אליכם", בלשון הקודש.

לפי מה שפירש רש"י, שבאמרו 'והנה עיניכם הראות ועיני אחי בנימין', נתכון יוסף להניח דעת אחיו שלא ייתיראו שמא יש בלבו עליהם, יתפרש המשך הכתוב כאומר, והא ראייה לדברי שאינני רוחש לכם טינה, 'כי פי המדבר אליכם' בלשון הקודש. ודבר זה טעון הסבר, כיצד יש להם ללמוד מפיו המדבר בלשון הקדש, שאין בלבו עליהם על מה שמכרוהו.

ברם, חששם של השבטים מפני שנאתו של יוסף בשל מכירתו, היתה רק כל זמן שלא ידע יוסף שכבר נתחרטו על מכירתו. אילו נתברר להם כי יוסף יודע היטב שהם מכירים באשמתם ומתחרטים עליה מעיקרא, לא היה להם כלל מה לחשוש מפניו, שהרי כשבטלה הסיבה לשנאה, גם עברתו לא תהיה שמורה.

כשראה יוסף שנבהלו אחיו מפניו, וירד לסוף דעתם מפני מה הם מתיראים מפניו, רמז להם בחכמתו, כי חרטתם על מכירתו נהירה לו. שהרי כשאמרו איש אל אחיו 'אבל אשמים אנחנו על אחינו' (לעיל מב כא) שמע יוסף והבין היטב את דבריהם, אלא שהם לא שתו לבם לכך 'כי המליץ בינתם'.

זו היתה כוונתו של יוסף כשאמר להם 'כי פי המדבר אליכם' בלשון הקדש, כאומר, הלא כאשר ניצב הייתי עמכם בעת שהתחרטתם על מכירתו הבנתו כל דבריכם, ואם כן אין לכם כלל להתיירא מפני.

עפ"י בנין אריאל

נכרית מעוברת שנתגיירה אם מילת בנה דוחה שבת

בשו"ת בנין ציון (סי' כב) נשאל, בדין נכרית שנתגיירה כשהיא מעוברת, ונולד בנה ביום שבת, אם הבן נימול ביום השמיני ללידתו שהוא יום שבת, או שמא דינו כגר שאין מילתו דוחה שבת. והשיב, שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים [הובאה בנימוקי יוסף (יבמות טז: ד"ה שהויי)], בדין גר שבא להתגייר שהקדים הטבילה למילה ולא מל קודם הטבילה כדין, אם חלה הגירות בדיעבד.

לדעת הרמב"ן (שם מו: ד"ה נתפא) בדיעבד מועילה טבילה קודם למילה, אך הרא"ה סובר שאם טבל קודם המילה לא חלה גירותו ולא הועילה לו הטבילה.

והרמב"ן הביא ראיה לדבריו, ממה שגירת מעוברת שטבלה, בנה אין צריך טבילה, כיון שעובר ירך אמו (שם עח.), אף על פי שקדמה הטבילה למילה, ומוכח שבדיעבד מועלת הטבילה גם כשהיא קודמת למילה. והרא"ה דחה, וכתב שמה שנכרית מעוברת שנתגיירה מועלת הטבילה לבנה אף שהוא קודם למילה, הוא משום שכיון שבמעיי אמו הוא אינו בן מילה, והרי הוא כנקבה שדי לה בטבילה לחוד, וכשנולד ומלין אותה אינו אלא כמו שמלין ישראל ערל, כיון שגם בלאו המילה ישראל הוא על ידי הטבילה.

ומעתה בנידון זה שנולד הבן בשבת, לדעת הרא"ה שסובר שהטעם שמעוברת שנתגיירה בנה אינו צריך טבילה, הוא משום שלפני שנולד היתה דינו כנקבה ודי לו בטבילה, נמצא שבלידתו הרי הוא כשארל גמור ומילתו דוחה שבת.

אך לדעת הרמב"ן שסובר שהטעם הוא משום שאין מעכב שתהיה המילה קודם לטבילה, אבל אין דינו כשארל, אם כן דינו כמילת גר שאינה דוחה שבת. והנה הרמב"א (יו"ד סי' רסח ס"א) הביא שני הדעות, והביא דעת הרמב"ן בסתמא ודעת הרא"ה בשם י"א, ומזה למד בשו"ת בנין ציון דס"ל לרמב"א עיקר כדעת הרמב"ן שמילתו מילת גר, ואם כן אין מילתו דוחה שבת, וכתב שכן הורה גם בנחלת בנימין.

אך בפסקי הלכות (להגר"ד מקארלין, ח"א ד"ז) כתב, שגם לדעת הרמב"ן אין דינו של הולד כגר שנתגייר מעצמו, שאם כן לא היה חייב כרת על אשת אחיו מאמו שילדה אחריו כיון שהוא כקטן שנולד, והרי ביבמות (צז:) מבואר שחייב עליה כרת. וכן אם היה דינו כגר שנתגייר מעצמו היה יכול למחות כשהגדיל כקטן שנתגייר עם אביו.

ועוד הוכיח כן, ממה ששנינו במשנתנו שגירת מעוברת שנתגיירה, הוי בנה בכור לכהן וחייב בפדיון הבן, ואם היה דינו כגר שנתגייר מעצמו איך יחויב בפדיון בכור לכשיגדל, והאריך בזה ומסיק שדינו כבן ישראל אלא שאין לו יחוס אחרי אביו, ולכן נקט לדינא שיכולים למול את הבן בשבת. ובקובץ אגרות אחיעזר (דברי הלכה איגרת כז) הביאו והעיר על דבריו, אך למעשה כתב שיש לסמוך על הוראת בעל הפסקי הלכות.

שינוי הטבע בגר שנתגייר לענין מתו אחיו מחמת מילה

בספר דרך פקודין להרה"ק מדינוב (מ"ע ב סי' ל) נשאל, בדין גר שנתגייר עם שני בנים, ומלו את שני הבנים ומתו מחמת מילה, ואחר כך נולד לו בן בקדושה, והסתפק אם מותר למול את השלישי, ואם יש לחשוש מטעם שמי שמתו אחיו מחמת מילה שאין מלים אותו. והספק הוא כיון שיתכן שמאחר ונתגירו אינם כאחים, ואין ראיה מטבעו של אח אחד לטבעו של האח השני. ומסיק שספק נפשות להקל, ואין הבן צריך להכניס את עצמו לסכנה כיון שנולד בקדושה, והרי הוא ישראל גם בלא מילה. ובדבריו מבואר שיש צד לומר, שדין זה שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אינו פועל שינוי בגוף ובטבע, והוכיח כן ממה שאמר יהודה לתמר 'שבי אלמנה וגו' כי ירא פן ימות גם הוא כאחיו' (בראשית לח יא), אף שהאבות נחשבים כבני נח ורק קיבלו על עצמם את התורה, ואם כן יש להם דין גר שנתגייר, עם כל זאת חשש יהודה שמא ימות כאחיו, הרי שמה שאמרו שגר שנתגייר כתינוק שנולד אינו גורם שינוי בגוף, ונשאר בצ"ע.

ובחלקת יעקב (שו"ת, אהע"ז סי' לד) העיר על דבריו, שמשלשון הגמרא (יבמות כג.) נראה שהגוף עצמו משתנה. ודן שם בדין גירות שהיו לה שני בעלים נכרים בנכריותה שנשאת להם זה אחר זה ומתו שניהם, אם דנים באשה זו דין קטלנית, ואסורה לישראל, וצידד שהיא מותרת להינשא לישראל, כיון שמזלה השתנה משום שגר שנתגייר כקטן שנולד הוא. וכתב, שגם אם נאמר כדברי הדרך פקודין שטבע הגוף אינו משתנה, מכל מקום המזל משתנה, ובצירוף צדדי היתר אחרים יכולים להתיר לגירות זו להינשא לישראל, עיי"ש.

ובראשית בכורים (בסוגיותנו ד"ה עודה שפחה) כתב, שנראה שבדבר התלוי בגוף לא שייך כלל דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, שמה שנחשב כקטן שנולד, הוא כיון שנכנס לקדושת ישראל וקיבל נפש הישראלית, אבל מכל מקום הגוף בטבעו לא נשתנה. ובזה ביאר מה שאמרו בסוגיותנו, שאם היו לה בנים בגיותה ונתגיירה וילדה אין הנולד עכשיו חשוב בכור לכהן כיון שאינו פטר רחם, והקשה מהרי"ט אלגזי (אות סד), שכיון שגר שנתגייר כקטן שנולד הוא, אם כן בנה שנולד לה אחר שנתגיירה הוא בנה הראשון ופטר רחם הוא. ותירץ הראשית ביכורים לפי דרכו, שבדברים התלויים בגוף אין הגר נידון כקטן שנולד, וכיון שרחמה נפטר בגיותה הרי זה דבר התלוי בגוף ואין דנים בו דין קטן שנולד, והגוף שכבר נפטר רחמו לא השתנה.

ועוד הוכיח כן, ממה שאמר רשב"י (יבמות ס:), גירות פחותה מבת ג' שנים ויום אחד מותרת לכהונה, ואף על פי שגירות אסורה לכהונה כיון שהיא בחזקת שזינתה בגיותה וזונה אסורה לכהן, מכל מקום זו שנתגיירה כשהיא פחותה מבת ג' שנים מותרת לכהונה. ופירש רש"י שהטעם הוא משום שבפחות מבת ג' שנים אין היא בחזקת שזינתה. ולכאורה קשה שגם אם נתגיירה כשהיא בת יותר מג' שנים נתירה לכהונה, כיון שמשנתגיירה הרי היא כקטנה שנולדה עכשיו, ואין להחשיבה כזונה מחמת מה שעשתה בגיותה. ומוכח מכאן שבדבר הנוגע לגוף אין אומרים שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכיון שאיסור זונה לכהן אינו מחמת מה שעברה על איסור בזנותה, שהרי גם אם זינתה באונס הרי היא אסורה, אלא טעם האיסור הוא כיון שגופה נפגם על ידי בעילת זנות, אם כן פגם זה אינו עובר בגירותה, כיון שבדבר התלוי בגוף לא שייך כלל דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ולכן הרי היא אסורה לכהן. וכתב, שלפי זה נפשט ספיקו של הדרך פקודין, שכיון שדין מתו אחיו מחמת מילה תלוי בגוף, הרי בדבר התלוי בגוף לא שייך כלל דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

יום ראשון ו טבת

זכורות מח

נטילת אתרוג מורכב כשאין לו אתרוג כשר

כתב בשבות יעקב (ח"א סי' לו), שמעתי שהיה מעשה פה פראג בימי מורי חותני זקני הגאון המפורסם מהר"ש זצ"ל, שבשנה אחת הביאו ע"י איזה מקרה אתרוגים המורכבים, והורה שלא לברך עליהם, אך כמה תקיפים ואלימים היו רוצים להמרות פיו, וצרפו אליהם בחלקלקות שבפיהם את הגאון בעל שפתי כהן שהיה בעת ההיא אורח נטע ללון בעיר, והורה להתיר לברך עליהם בשעת הדחק, ועיקר טעמו היה על פי מה שאמרו (חולין ע"ט): לענין תיש הבא על הצביה, שנוהג בו דין אותו ואת בנו כשה, כיון שהתורה אמרה 'שה' ואפילו מקצת שה חייב, ולכן גם זה שמקצתו צבי ומקצתו שה חייב, והוא הדין באתרוג המורכב שכיון שמקצתו אתרוג יוצאים בו בשעת הדחק. ומחמת תקיפותם הכריחו את חזן הכנסת בבית הכנסת הישן והחדש שיתחיל לברך בקול רם, וכשרצה להתחיל עכבוהו מן השמים ונפל האתרוג מידו ונשבר העוקץ מתוכו, ואח"כ באו כתבים מגלילות אלו ממדינת אשכנז ופולין ומערהרין, שכל גאוני ארץ הורו ג"כ למעשה שלא לברך עליהם באותה שנה. והגאון בעל הש"ך התחרט על הוראה זו קודם מותו, וציוה לבנו בכתב ידו שייבקש מחילה מאת מהר"ש על שגג בדבר זה נגדו, ובנו הראה למהר"ש את כתב ידו של הש"ך, ותהיה מנוחתם כבוד ובצל שדי יתלוננו, עד כאן שמעתי.

וכבר הזכיר הרמ"א (שו"ת סי' קיז) ראייה זו, ודחאה שלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, והט"ז (או"ח סי' תרמט סק"ג) כתב גם כן סברא זו בתוך דבריו, והמג"א (סי' תרמח ס"ק כג) חלק עליו, וכל האחרונים דחו היתר זה. אך באבני נזר (או"ח סי' תפה אות כה) כתב שהגם שכולם דחו דבריו, נראה שאין לדחות דברי רבינו הגדול הש"ך ז"ל בשתי ידים.

וכתב האבני נזר, שאין לפרש בכוננת רבינו הש"ך שאתרוג המורכב יש לו דין של חצי אתרוג, ועיקר המצוה מקיימים באתרוג פשוט, אלא שאם אין לו פשוט מחויב ליטול מורכב, מפני שהוא מחויב לקיים המצוה לכל הפחות במקצת אתרוג [וכמו שנקט הט"ז, ולדעתו אינו כשר אלא בשאר ימים, ולא ביום הראשון שבו אתרוג החסר פסול], שאם כן היה הדבר תלוי במחלוקת התנאים בסוגייתנו במי שמת לפני שפדה את בנו, ולא השאיר בירושה חמש סלעים אלא פחות, ומסקנת הגמרא שלדברי הכל אין היורשים צריכים לתת מה שירשו, שהתורה אמרה 'חמש' ולא חצי חמש, ומוכרחים לחלק בין אותו ואת בנו הנהוג אפילו במקצת שה, משום ששם יוצא כל חיובו כשנותן חצי מתנות, מה שאין כן בפדיון הבן שחיובו אינו אלא בחמש ולא בפחות, ולכן כשלא נשאר חמש אינו נותן כלל. ונראה פשוט שדין האתרוג הוא כדין פדיון הבן, שחייב ליטול אתרוג שלם, ואם אין לו אלא חצי אינו נוטל כלל, ואינו כמתנות כהונה שמקיים חיובו כשנותן חצי מתנות, ולכן אם יש לאתרוג מורכב דין של חצי אתרוג אינו צריך לנוטלו כלל.

ועל כן ביאר בכוננת הש"ך, שגדר החיוב באותו ואת בנו במקצת שה, הוא משום שכאשר אין בו אלא מקצת שיות והשיות שבו חייבת כולה, הרי המקצת נחשב כשה שלם המחויב במצוה, וכמו שכתב הר"ן (חולין מה. ד"ה והמשתתף). ואף כאן כיון שפרי זה מקצתו אתרוג וכל האתרוגות שבו חייבת במצוה, הרי זה כאילו כולו אתרוג ולקחה תמה היא. ועיי"ש שהאריך בזה עוד.

יום שני ז טבת

זכורות מט

איחור פדיון הבן מפני איזה צורך

במשנה מבוואר שאב שמת לאחר שבנו הבכור הגיע לשלושים יום, הבן בחזקת פדוי, שמן הסתם פדה אותו אביו בזמנו וכהלכתו, עד שיאמרו לו שלא נפדה, ואז יש לו לפדות את עצמו. ופירש רש"י (ד"ה עד), שדי באמירה שאומרים לו ששמעו מאביו בשעת מיתתו שעדיין לא פדה את בנו, אבל אין צריך עדות גמורה, כיון שחזקה זו אינה חזקה גמורה, מאחר שרבים הם האנשים שאינם פורעים חובותיהם מיד. והקשה במצפה איתן מהמבוואר בשבועות (מה:), שפועל שתבע את בעל הבית שלא שילם לו שכרו ביומו אינו נאמן אפילו כשנשבע, שחזקה שאין אדם עובר על 'בל תלין', ולמה לא אמרו שחזקה אין אדם עובר על מצוות עשה של פדיון הבן.

ובשו"ת להורות נתן (ח"ו סי' צסק"ד) הוכיח מכח קושיא זו, שחובת פדיון הבן אינה מוטלת ביום השלושים דווקא, ואינה דומה לחובת תשלום לפועל שחובתה היא ביום תשלום עבודתו, ומה שנאמר (במדבר יח טז) 'ופדיו מן חודש תפדה', אין ביאורו שיפדה ביום שנעשה בן חודש, אלא שיש עליו חיוב שיפדה משנעשה בן חודש, אבל לא שביום החודש עצמו יש חיוב. אולם מן הראוי לעשות את הפדיון מיד ביום השלושים, מאחר שמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה (מכילתא בא מס' דפסחא פ"ט). אבל איסור זה של החמצת המצוה, אינו איסור חמור, ועל איסור זה אין חזקה גמורה שאין האנשים עוברים, ועל כן כתב רש"י, שבאמירה בעלמא די בלהסיר חזקת הפדיון, ועל הבן לפדות את עצמו. וראה כמה שהובא בזה לעיל (יב:), ושם נתבאר שכך היא דעת החינוך (מצוה שצב), שאין למצוה זו זמן קבוע, ובכל שעה ושעה אחר שלושים יום זמנה הוא. אלא ש'חכם לב יקח מצוות' (משלי יח), ויקדים ויעשה אותן מיד כשאפשר לו, 'וחפץ ה' בידו יצלח' (ישעיה נג י). וכן כתב בתרומת הדשן (פסקים וכתבים סי' רלג), ועיי"ש עוד.

והנה במגן אברהם (סי' רמט סק"ה) כתב, שפדיון הבן שעבר זמנו אין לעשותו בערב שבת כדי שלא יאכלו סעודה גדולה בערב שבת ואז לא יאכלו סעודת שבת לתאבון. ולכאורה צריך ביאור כיצד מאחרים את הפדיון בכמה ימים כדי שיאכל סעודת שבת לתאבון, והרי בכך הוא מבטל בכל ימים אלו את המצוה לפדות. ואכן החיי אדם (ח"ב כלל א ס"ה) חלק על המג"א, והתיר לעשות גם פדיון הבן שלא בזמנו בערב שבת משום שכל רגע ורגע זמנו הוא, אולם בשו"ת להורות נתן (שם) ביאר על פי דרכו, שחובת פדיון הבן אינה מוטלת על האב כל רגע ורגע, אלא רק מכח של איסור החמצת המצוה, ולכך הוא יכול לדחותה מפני כבוד השבת.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קיח) נשאל, האם מותר לאחר מצות פדיון הבן בכמה ימים, כדי שהסעודה תהיה גדולה יותר. והשיב שאין לדחות את הפדיון עבור זה, משום שודאי שראוי הוא שלא להשהות את המצוה. אבל אם עבר והשהה את פדיון בנו, כתב האגרות משה שאינו נחשב לעבריין, כיון שלא עבר על עשה אלא שהשהה את המצוה שלא כדין.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

פדיון הבן על ידי שליח

בגמרא, רב אשי שלח שבע עשר זוזים לרב אחא בנו של רבינא בפדיון הבן, שלח לו ישלח לי מר בחזרה שלישי דינר שנתתי לך יותר, שלח לו ישלח לי מר שלושה זוזים אחרים שהוסיפו עליהם. והמשיא ומתן ביניהם היה בשיעור ה' סלעים של פדיון הבן לפי הזוזים המצויים בזמנם.

וכתב מהרי"ט אלגזי (אות עט הראשון), שמכאן יש ללמוד שיכולים לפדות פדיון הבן על ידי שליח, ושלא כדברי הרמ"א (יו"ד סי' שה סי"י) בשם הריב"ש (סי' קלא) שאין האב יכול לפדות על ידי שליח, שהרי אמרו שרב אשי שלח המעות לרב אחא, ומשמע ששלחם על ידי שליח, וכיון שעיקר מצות הפדיון היא בעת נתינת חמשת הסלעים ליד הכהן ודבר זה נעשה על ידי שליח, מוכח שפודים על ידי שליח. וכן הוכיחו הרש"ש בסוגייתנו והשואל ומשיב בדברי שאול יוסף דעת (על הרמ"א שם).

אך במנחת פתים (יו"ד שם) תירץ דברי הרמ"א, על פי מה שכתב החתם סופר (יו"ד סי' רצז) בביאור דברי הרמ"א, שאין כוונתו לומר שאין יכולים לשלוח מעות של פדיון הבן על ידי שליח, שהרי פשוט שגם אם יתן את המעות ביד קוף והקוף יוליכם אל הכהן יקיים בזה את מצות הפדיון, ואין צריך לומר לכהן דבר אלא רק שידע הכהן שמקבל את המעות עבור הפדיון.

וכוונת הרמ"א היא, שאם השליח נותן מומן משל עצמו ואינו מזכה אותו לאב אלא נותנם לכהן כדי שעל ידי כך יפדה בנו של פלוני, ורוצה לפטור את האב מהמצוה משום שכמותו הוא מדין שלוחו של אדם כמותו, בזה אמר הרמ"א שאין הפדיון חל על ידי שליח.

וכתב המנחת פתים, שלפי ביאור זה בדברי הרמ"א אין קשה כלום מסוגייתנו, שהרי בסוגייתנו שלח רב אשי מעות משלו לרב אחא, ולא ציוה על השליח לתת כסף משל עצמו, ובאופן זה אף הרמ"א מודה שחל הפדיון.

ובאמתחת בנימין (חשין, בסוגייתנו ד"ה רב אשי) תירץ באופן אחר דברי הרמ"א, וכתב שאין הקושיא עליו אלא לפי פירושו של רש"י (ד"ה רב אחא) שרב אחא היה כהן ורב אשי היה אבי הבכור ושלח לו את מעות הפדיון, אך מלשון הגמרא שלא אמרו 'בפדיון בנו' אלא 'בפדיון הבן', וכן מתוך עוד כמה דיוקים, נראה שיש לפרש שרב אחא היה אבי הבן, והיה עני תלמיד חכם המתפרנס מן הצדקה, ורב אשי היה גבאי קופה של צדקה, וכיון שנולד לרב אחא בן בכור ולא היו לו מעות לפדותו, שלח לו רב אשי מן הצדקה כשיעור הנצרך לו לפדיון הבן.

ועל כך נשאו ונתנו רב אשי ורב אחא כמה מעות צריך לפדיון הבן [ועיי"ש שדקדק בלשון הגמרא שדברו על כך אחר זמן ולא מיד], ולעולם לא פדה רב אשי את בנו על ידי שליחות זו, ואין מכאן ראיה שפודים את הבן על ידי שליח.

פרעון חוב במעות היוצאים על ידי הדחק

כתב בשו"ע (ח"מ סי' נו ס"ב), שאם המלוה הביא שטר על הלוואה ואמר לו הלוה פרעתי, והשיב המלוה כן היה, אבל החזרתים לך שתחליפם לי מפני שלא היו המעות יוצאים אלא על ידי הדחק, השטר קיים, והחוב בחזקתו. וביאר בבית יוסף (ד"ה ואם אמר), שאף על פי שהרשב"ם (ב"ב לב: ד"ה אבל, ד"ה סומקי) נקט, שהמלוה יכול לומר כן רק אם טוען שנשפפה צורתן של המטבעות והאדימה נחוששתן עד שאין יוצאים כלל בהוצאה, אבל המגיד משנה (מלוה ולוה פי"ד ה"ח) כתב בשם רבינו יונה (שם ד"ה אבל א"ל), שאפילו אם היו המעות יוצאים על ידי הדחק אין שיעבוד השטר בטל, כיון שאילו היה המלוה מכיר בהם לא היה מקבלם מתחילה, וכן פסק השו"ע.

ומבואר בזה שהפרוע חוב למלוה ויש בין המטבעות והשטרות כאלו שנפסדה צורתם קצת, ואין כל אדם מסכים לקבלם ויוצאים רק על ידי הדחק, אין המלוה צריך לקבלם ממנו, ויכול לדרוש מהלוה שיתן לו מטבעות ושטרות אחרים היוצאים בהוצאה בלי דחק.

אך בים של שלמה (ב"ק פ"ד סי' ב) הוכיח מסוגייתנו להיפך, שכן מובא בסוגייתנו מעשה בחנן בישא שתקע לחבירו, והניזק תבע אותו לדין לפני רב הונא, ואמר לו רב הונא צא שלם לו חצי זוז, והיה לחנן זוז גרוע שנפחתה צורתו ולא היה יכול להוציאו ולתת לו ממנו חצי זוז, תקע לו לניזק פעם נוספת ונתן לו את כל הזוז. וכתב הים של שלמה, שמכאן משמע שהניזק צריך לקבל אפילו זוזים שאינם יוצאים אלא ע"י הדחק, וכן כתב בנימוקי יוסף (ב"ק יח: ד"ה חנן בישא)

וכתב הים של שלמה, שהוא הדין לבעל חוב שאף אותו יכולים לכופו לקבל מעות שאינם יוצאים אלא על ידי הדחק. ומה שאמר רב פפא (ב"מ נב:): שמי שמדקדק על הזוזים נקרא נפש רעה כשיוצאים ע"י הדחק, ומשמע שלא נקרא אלא נפש רעה, אבל אין כופים אותו לקבלם, צריך לומר ששם המטבע חסרה מעט אלא שהחסרון הוא בפחות מכדי אונאה, ובאופן זה אין כופים את המלוה לקבל מטבע כזו אלא שנקרא נפש רעה, אבל אם המטבע לא חסרה כלום אלא רק נפחתה צורתה, כופים את המלוה לקבלה, כמו במעשה שבסוגייתנו.

ובנחל יצחק (ח"מ סי' נו) כתב ביישוב סוגייתנו לדעת רבינו יונה והשו"ע, שצריך לומר שלא היו לחנן מעות אחרים, וכשאין ללוה מעות אחרים בודאי יכול לכופו את המלוה לקבל מה שיש לו, ודברי רבינו יונה והשו"ע הם באופן שיש לו מעות אחרים, ואז יכול המלוה לתבוע מהלוה שיתן לו מהמעות היפים שיש לו היוצאים בהוצאה שלא על ידי הדחק.

ועוד כתב שם, שיש חילוק להלכה בין נזק להלוואה, שבנזקים יכולים לפרוע אפילו מטלטלים, ולכן גם כשפורעים מעות יכולים לפרוע במעות היוצאים רק על ידי הדחק. אבל הלוואה דינה להיפרע במעות דווקא, ולכן צריך שיהיו המעות יוצאים בהוצאה שלא על ידי הדחק. אך כתב שאין זה מיישב את דעת רב הונא עצמו, כי רב הונא סובר (ב"ק ט. ע"פ ביאור הרי"ף, הובא בתוס' שם ד"ה רב הונא) שגם בנזקים אי אפשר לפרוע במטלטלים.

נטילת הבכור פי שנים בכתבי אביו הנדפסים

בגמרא מבואר שהבכור אינו נוטל בשבח ששבחו הנכסים אחרי מיתת אביהם, שנאמר (דברים כא יז) 'בכל אשר ימצא לו', ולא במה שראוי לבוא אחר מותו, כגון במלוה שמחוסרת גבייה בשעת מיתת האב וגבו אותה אחר כך, שנאמר 'בכל אשר ימצא לו'.

בבית יצחק (יו"ד ח"ב סי' עה אות ו) דן, בדבר מה שהתווכחו בקהילת זידיטשוב אחרי פטירת הרב הצדיק מהר"א, אם בכור נוטל פי שנים מריוח הספרים הנדפסים, שכן הרה"צ הנזכר ציוה לבניו לפני מותו שידפיסו את הספרים, ודנו הבנים אם הריוח ממכירתם נחשב כראוי וכשבח ואין הבכור נוטל בו פי שנים, או שמא הוא נידון כמוחזק, כיון שיוצא מהכתבים שהיו מוחזקים בשעת מיתתו, והבכור נוטל בהם פי שנים.

וכתב הבית יצחק, שאם הדפיסו את הספרים לפני שחלקו האחרים והבכור תובע פי שנים בהכנסות שהכניסו ממכירת הספרים, הרי זה כשבח הבא מן החוץ ואין הבכור נוטל בו פי שנים.

אבל אם לפני ההדפסה יבקש הבכור פי שנים מהכתבים, הרי הם כשאר ספריו של המת שהבכור נוטל בהם פי שנים כיון שראויים הם ללמוד מהם, ואין לדמותם לשטרי חוב שאין הבכור נוטל בהם פי שנים, כיון שהשטרות אינם עומדים להשתמש בעצמם אלא לגבות בהם את החוב, וכיון שהחוב הוא 'ראוי' ולא מוחזק ואין הבכור נוטל בו פי שנים, אינו נוטל פי שנים גם בשטרות. אבל הכתבים אינם עומדים להדפסה בלבד אלא גם ללמוד, ונוטל בהם הבכור פי שנים, וממילא יוכל רק הוא להדפיסם. ואף על פי שהאב ציוה לפני מותו שידפיסו את הספרים, אין הם חשובים מכח צוואה זו כעומדים לשבח ההדפסה בלבד, שהרי לא היתה כוונת אביהם שידפיסו תיקף ומיד, אלא יכולים ללמוד בהם לעת עתה ואחר כך ידפיסו, ולכן יש לבכור פי שנים בהם.

והביא שבשערי דעה (שו"ת מהדו"ק סי' קמה, קמח) נקט, שהכותב כתבי הקודש אין לו בהם בעלות אלא רק טובת הנאה בלבד, ולכן אין הבכור נוטל בהם פי שנים. וכתב הבית יצחק שאולי דבריו הם אחר ההדפסה, אבל אם הבכור טוען לחלוק בכתבים עצמם קודם ההדפסה, יוכל ליטול בהם פי שנים.

וכעין זה כתב בשו"ת מהרי"א הלוי (ה"ב סי' קיב), בדבר רב גדול אחד שהניח כתב יד על התורה, וציוה לבניו להביאו לבית הדפוס, ואחר פטירתו רצו האחים שכל אחד יתן חלק מהוצאות ההדפסה, והבכור אמר שאין לו מעות לתת, והתפשרו ביניהם ששנים מהאחים יתנו מעות וידפיסו הספר, ואחר ההדפסה יתנו ר"נ חומשים לשלושת האחים הנותרים שלא נתנו מהוצאות הדפוס, וטען הבכור שמגיע לו פי שנים בספרים.

וכתב מהרי"א, שמה שהיה הכתב יד עצמו שוה בשעת פטירת האב חשוב מוחזק, ונוטל בו הבכור פי שנים, אך מה שהשביח ועלה ריוח מחמת ההדפסה חשוב זה ראוי ואין הבכור נוטל בו פי שנים. והרב השואל צידד, שכיון שהאב ציוה להדפיס את הספרים חשוב כל ריוח ההדפסה כמוחזק כבר בשעת מיתתו, אך מהרי"א כתב שציווי וחוב אינם עושים את הממון למוחזק, כיון שעדיין מחוסר הוא מעשה גדול בהשתדלות ההדפסה. וע"ע במה שכתב בדבר מעשה זה בדברי גאונים (כלל יב אות יא).

גר שנתגייר כקטן שנולד דמי

הלא הוא במה שידענו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, שהוא כי בהתגיירו מקנים בו מן השמים נפש חדשה מתחת כנפי השכינה, נמצא שהוא כנולד ממש, כי הנפש אשר לא טהורה היתה העבירה ממנו. ובוזה יאמר (ויקרא יט לג-לד) 'כי יגור אתך', שלהיותו אתך תחשיבהו לגר בערך היותך אתה, אזרח הוא בארצכם אך לא בארץ העליונה אשר שם שרשי כל הנפשות כי שם אינו גר, כי כמוך כמוהו יש לכם נפש משם וכלכם שם שוים. וענין הכתוב, כי כן דרכן של בני אדם, שאם הגדול שבעם מחשיב ומכבד את איש אחד כגר הזה ודומה לו, גם כל העם יכבדוהו כי ממנו יראו וכן יעשו, אך אם ראש העם יזלזל אותו, אחריו כל אדם ימשוך לזלזל אותו גם המה. וזה מאמרו יתברך כמדבר אל ראש העם, כי אל האיש החכם ורב במעשה מייחד דבורו. ואומר לו כי יגור אתך, כלומר שתחשבהו אתה לגר ולא לחשוב כאזרח, ימשך שיהיה גם כן גר בארצכם, שהוא לכל בני הארץ כי ממך ילמודו, ועל כן אצטרך לצאת ולצוות בלשון רבים ולומר לא תגונו אותי, לכן צריך כי כאשר הסבות את לבם אחורנית להחשיבו לגר כמוך צריך אתה להעדיף עליכם בתיקון, שאם כאזרח מכם יהיה לכם, שהוא את כל הכלל שיהיו להם כאחד העם אתה תאהבהו כמוך ממש, וזהו כאזרח מכם יהיה לכם העם, ואהבת לו אתה שיהיה אתך גר עתה יהיה כמוך.

(תורת משה לאלשיך, קדושים)

הלכתא כרב באיסורי

בליל ש"ק פרשת שופטים תר"ס ראיתי בחלומי בפסוק 'על פי התורה אשר יורוך' (דברים יז יא), שתור"ה נוטריקון ר'ב ת'נא ה'וא ו'פליג. נראה על פי דאיתא במאמרם ז"ל הלכה כרב באיסורי כו', וידוע כאשר סמכו את הקדמונים ז"ל אזי אמרו עליו יורה יורה ידין ידין (עיין סנהדרין ה), כי יורה יורה הוא עניני איסור והיתר, ידין ידין הוא עניני ודיני ממונות. ולזה נאמר על פי התורה אשר יורוך, כאשר אנו עוסקים בעניני איסור והיתר אזי דע לך שאך על פי התורה יורה, שהלכה כרב באיסורי כי תור"ה נוטריקון רב תנא הוא ופליג.

(עטרת ישועה, ליקוטים)

בקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם מפני כספה וזהבה של ירושלים עד שמצאו לו מקרא וכו' ובאו בה פריצים וכו'

ופירש רש"י כיון שנכנסו אויבים להיכל יצאו כליו לחולין. וזה שקונן 'איכה יועם זהב' (איכה ד א) שהוכהה, כי אבד קדושתן כמו שדרכי ציון אבילות על העדר קדושה, 'ישנא הכתם הטוב', כי נעשו בו שינוי רשות וזכו בהם מהפקירא, ולזה כשהוסר קדושתן, 'תשפכנה אבני קודש בראש כל חוצות' שאין לחוש שימעלו בהקדש כי חוללה קדושתן, אף אם יהנו מהם אין בהם מעילה, ונגד השונאים אמר כן, איך ביזה האויב את ההקדש לשופכן בחוץ, כי ראוי לגנוז מפני עוצם קדושתן.

(מלא העומר, איכה)

מאזנים את השמחה

את השמחה שלכם

לעולם לא ישכחו

מזכרות ייחודיות
מבית ממלכת התורה 'עוז והדר'

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה